

20 ЛЬВІВСЬКОМУ
ДЕРЖАВНОМУ
УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ
РОКІВ СПРАВ

Львівський державний університет внутрішніх справ

Д. О. Балобанова
І. Б. Газдайка-Василишин

Суб'єкт кримінального правопорушення

Навчальний посібник

Львів
2025

УДК 343.232

Б 20

Рекомендовано до друку
та розміщення в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 27 жовтня 2025 року № 4)

Рецензенти:

Ганна РЕЗНІЧЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент
(Одеський державний університет внутрішніх справ);
Олександр МАРІН, кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Балобанова Д. О., Газдайка-Василишин І. Б.

Б 20 Суб'єкт кримінального правопорушення : навчальний
посібник. Львів : Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2025. 52 с.

ISBN 978-617-511-429-2

Розкрито поняття та наведено ознаки суб'єкта кримінального правопорушення. Охарактеризовано осудність як обов'язкову ознаку суб'єкта кримінального правопорушення. Висвітлено поняття неосудності за кримінальним правом. Визначено юридичні наслідки визнання особи неосудною та обмежено осудною. Навчальний матеріал подано на основі чинного Кримінального кодексу України, Проекту нового Кримінального кодексу та сучасних наукових позицій.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти юридичних спеціальностей та науково-педагогічних працівників.

The concept and characteristics of a criminal offender are revealed. Sanity is characterised as a mandatory characteristic of a criminal offender. The concept of insanity under criminal law is highlighted. The legal consequences of recognising a person as insane and of limited sanity are determined. The educational material is presented on the basis of the current Criminal Code of Ukraine, the draft of the new Criminal Code, and contemporary scientific positions.

Recommended for students of higher education in legal specialities and scientific and pedagogical workers.

УДК 343.232

© Балобанова Д. О., Газдайка-
Василишин І. Б., 2025

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2025

ISBN 978-617-511-429-2

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ.....	8
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	22
ЗАДАЧІ.....	39
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	49
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	50

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник «Суб'єкт кримінального правопорушення» призначений для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» із спеціальностей D8 (081) «Право» і K9 (262) «Правоохоронна діяльність».

Тема «Суб'єкт кримінального правопорушення» вивчається в межах дисципліни «Кримінальне право» та входить до вчення про склад кримінального правопорушення. Предметом вивчення є питання, що стосуються поняття та ознак такого елементу складу кримінального правопорушення, як суб'єкт; класифікації суб'єктів складу кримінального правопорушення (загальний та спеціальний суб'єкт); а також з'ясування кожної з ознак суб'єкта складу кримінального правопорушення. До предмета вивчення входять й норми кримінального закону та інших нормативно-правових актів, рекомендаційні роз'яснення Верховного Суду, рішення Конституційного Суду України, опублікована судова практика з питань застосування норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) в зазначеній частині, а також відповідна спеціальна література.

Завданням дисципліни є ґрунтовне засвоєння положень КК України, вивчення відповідної судової практики, пізнання тенденцій розвитку кримінального права України, ознайомлення з науковими підходами, аналіз необхідної спеціальної літератури.

Посібник містить систематизований навчальний матеріал, а також питання для самоперевірки, тестові завдання й ситуативні задачі, які покликані сприяти формуванню практичних прийомів і навичок логічного мислення. Відповідаючи, зокрема, на тестові запитання, з-поміж кількох запропонованих варіантів відповідей слід обирати лише одну правильну.

Задля належного опанування теми «Суб'єкт кримінального правопорушення» здобувачі вищої освіти повинні **знати:**

- чинне кримінальне законодавство й інші нормативно-правові акти, необхідні для оволодіння відповідною темою;
- наукові визначення понять, зокрема які не мають нормативного закріплення;
- позицію слідчої та судової практики з питань застосування і тлумачення вказаних норм Загальної частини КК України;

вміти:

- тлумачити положення КК України, вправно оперуючи кримінально-правовими категоріями та поняттями;
- визначати кримінальну протиправність діяння, характеризуючи наявність чи відсутність необхідних ознак суб'єкта складу кримінального правопорушення;
- на основі здобутих знань правильно застосовувати положення КК України, вирішуючи конкретні завдання.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення.

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 КК України). Суб'єктом кримінального правопорушення визнається виключно фізична особа, отже, ним може бути громадянин України, іноземець або особа без громадянства. Визнання наявності статусу фізичної особи пов'язане з наявністю в особи свідомості та вольового характеру поведінки. Тварини, сили природи, механізми, що заподіюють шкоду, не можуть розглядатися як суб'єкти кримінальних правопорушень, а заходи, що застосовуються для охорони від заподіюваної ними шкоди, не є покаранням.

Для того щоб визначити, чи містить вчинене діяння склад кримінального правопорушення, а отже, чи можлива кримінальна відповідальність, необхідно з'ясувати, чи володіє особа, що вчинила це діяння, встановленими в законі ознаками. Такими ознаками, передбаченими для всіх складів кримінальних правопорушень, є осудність і досягнення певного віку. Ці ознаки незмінні й обов'язкові для всіх складів кримінальних правопорушень.

Слід розмежовувати поняття «суб'єкт кримінального правопорушення», «суб'єкт кримінальної відповідальності» та «суб'єкт кримінально-правового впливу». Це питання особливо актуалізувалося у зв'язку з підписанням Україною низки міжнародно-правових актів, які покладають на її учасників обов'язок встановити кримінальну відповідальність юридичних осіб за деякі посягання, та з появою у Загальній частині КК України розділу XIV¹ «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Відповідно

до ч. 1 ст. 2 КК України, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення (тобто для того, щоб бути суб'єктом кримінальної відповідальності, потрібно бути суб'єктом кримінального правопорушення). У ст. 18 КК України зазначено, що суб'єктом кримінального правопорушення є виключно фізична особа. Щодо юридичних осіб, то вони можуть бути лише суб'єктами кримінально-правового впливу (для них не характерна наявність вини та осудності) й до них застосовуються заходи кримінально-правового характеру, а не покарання.

Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення та його ознаки (ч. 2 ст. 18 КК України).

Спеціальними суб'єктами називаються суб'єкти, що володіють конкретними особливостями, зазначеними в диспозиції статті, тобто ті, які, крім необхідних загальних ознак (осудність, досягнення певного віку), додатково мають спеціальні (особливі) ознаки. **Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення** є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК України). Отже, ознаки спеціального суб'єкта завжди доповнюють загальне поняття й тому вони завжди є додатковими.

Визначаючи кримінальну відповідальність за деякі кримінальні правопорушення, законодавець звужує коло можливих суб'єктів. Це обумовлено тим, що деякі кримінальні правопорушення (службові, військові тощо) можуть бути вчинені не кожною осудною особою, що досягла певного віку, а лише тими особами, які виконують спеціальні функції за характером своєї роботи або займаної посади. Склади кримінальних правопорушень, в яких передбачена відповідальність зазначених осіб, називаються складами зі спеціальним суб'єктом. Особливістю спеціального суб'єкта є його службове становище або професія (матеріально відповідальна особа, службова особа тощо), демографічні дані, а не природні якості, споконвічно властиві людині, не психологічні риси, що сформувалися в процесі життєдіяльності (жінка, батьки тощо). При цьому визнання певних категорій осіб спеціальними суб'єктами

обумовлено не їхнім становищем (принцип рівності виключає нерівну відповідальність за однакові кримінальні правопорушення), а тим, що ці особи внаслідок займаного становища можуть вчинити такі кримінально протиправні діяння, які не можуть бути вчинені іншими особами. Склади кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом підкреслюють тісний зв'язок, який існує між об'єктом, об'єктивною стороною та суб'єктом кримінального правопорушення. Звужуючи коло відповідальних осіб у складах зі спеціальним суб'єктом, законодавець звичайно вказує на це в диспозиції статті. В інших випадках зі змісту статті випливає, що суб'єкт кримінального правопорушення – спеціальний.

Ознаки, що характеризують спеціальних суб'єктів, можуть бути класифіковані в такий спосіб: 1) ознаки, що характеризують державно-правове становище особи (громадянин України, іноземець, особа без громадянства); 2) ознаки, що характеризують професійне становище; 3) ознаки, що характеризують службове становище, особливі якості виконуваної роботи; 4) демографічні ознаки – стать, вік, родинні відносини.

Невідповідність ознак, що характеризують суб'єкта кримінального правопорушення, ознакам, передбаченим диспозицією статті, виключає відповідальність за цією статтею. В інших же випадках ознаки спеціального суб'єкта в самому законі прямо й не вказуються, але вони безпосередньо впливають з його змісту. Так, наприклад, у ст. 371 КК України прямо не зазначено, хто є суб'єктом завідомо незаконного арешту, затримання або приводу. Однак шляхом тлумачення закону неважко встановити, що суб'єктом цього кримінального правопорушення можуть бути тільки ті працівники правоохоронних органів, які наділені правом здійснювати арешт, затримання або привід.

Непоодинокими є й випадки, коли ознаки спеціального суб'єкта використовуються законодавцем при описі кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів кримінальних правопорушень.

З огляду на викладене можна зробити висновок, що правове значення загальних і спеціальних ознак суб'єкта

кримінального правопорушення не однакове. Відсутність хоча б однієї зі загальних ознак суб'єкта безперечно означає і відсутність складу кримінального правопорушення. Ознаки спеціального суб'єкта певною мірою є обмежувальними, тому що вони визначають, що те чи інше кримінальне правопорушення може вчинити не будь-яка особа, а тільки така, яка володіє певними ознаками. Тому особи, що не володіють такими ознаками, не можуть нести відповідальність за конкретним кримінальним законом, оскільки вони не є суб'єктами цього складу кримінального правопорушення. Такі особи або взагалі не несуть кримінальної відповідальності, або відповідають за кримінальні правопорушення, які може вчинити будь-яка особа (загальний суб'єкт).

У ч. 3 та 4 ст. 18 КК України надається визначення одного з видів спеціального суб'єкта – *службових осіб*. Ними є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, в тому числі присяжні засідателі, в органі місцевого самоврядування або автономному утворенні на території держави, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного, місцевого органу або державного, комунального підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій

(працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Осудність як обов'язкова ознака суб'єкта кримінального правопорушення. Поняття неосудності за кримінальним правом та її критерії. Юридичні наслідки визнання особи неосудною.

Обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є осудність. Суб'єктом кримінального правопорушення може бути лише осудна (ч. 1 ст. 19 КК України) або обмежено осудна (ст. 20 КК України) особа. **Осудність** – це здатність особи при вчиненні кримінального правопорушення усвідомлювати свої дії та керувати ними. Чинне кримінальне законодавство виходить з того, що тільки осудна або обмежено осудна особа може вчинити кримінальне правопорушення, і тому вона може бути притягнута до кримінальної відповідальності. Кримінальне правопорушення завжди є актом поведінки свідомо діючої особи. Отже, до змісту осудності включається здатність особи в момент вчинення кримінального правопорушення правильно усвідомлювати фактичні ознаки самого діяння (об'єктивні ознаки діяння, обстановку, час і місце його вчинення) і його суспільно небезпечні наслідки, а також здатність свідомо керувати своїми вчинками. Тут свідомість і воля об'єднані між собою й визначають характер поведінки особи в конкретній ситуації.

Питання про осудність (неосудність) особи виникає тільки у випадках і тільки у зв'язку із вчиненням нею кримінального правопорушення, коли наявні сумніви у психічній повноцінності особи, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння. Не будь-яке психічне захворювання впливає на здатність особи усвідомлювати свої дії й керувати своїми вчинками. Осудною може бути визнана не тільки психічно здорова людина, але й та, що страждає яким-небудь психічним захворюванням, однак за умови, що в момент вчинення суспільно небезпечного діяння вона усвідомлювала свої дії і могла керувати ними. Осудність є передумовою кримінальної відповідальності.

Осудність має певні види: обмежена осудність (ст. 20 КК України), вікова осудність, спеціальна осудність. Так, обмежена осудність передбачає, що особа під час вчинення кримінального правопорушення не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними через наявний у неї психічний розлад. Вікова осудність передбачає відставання у розвитку, яке не пов'язане з психічною хворобою. Спеціальна осудність стосується лише людей певної професії, роду занять і полягає у їх здатності усвідомлювати значення дій, які вчиняються в ході професійної діяльності, та керувати ними.

Зі станом осудності пов'язане й здійснення (реалізація) цілей кримінального покарання, яке є не лише карою за вчинене кримінальне правопорушення, але й спрямоване на виправлення засуджених, а також попередження вчинення нових кримінальних правопорушень як засудженим, так і іншими особами. Тільки осудні особи здатні правильно усвідомлювати сутність вчиненого кримінального правопорушення. Сукупність таких ознак, як вік і осудність, є підставою для визнання суб'єкта елементом складу кримінального правопорушення.

Згідно з ч. 2 ст. 19 КК України, неосудною визнається особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння не могла усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними внаслідок хронічної психічної хвороби, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану. Наведену в законі сукупність ознак, що характеризують неосудність, прийнято називати формулою неосудності. Причому в цю формулу неосудності включені як медичні, так і юридичні ознаки (критерії). Сполучивши в цій формулі медичні і юридичні ознаки, законодавець таким чином увів визначення неосудності в чіткі, строго визначені законом рамки.

Поняття неосудності визначає сукупність умов, що виключають кримінальну відповідальність особи внаслідок порушень її психічної діяльності, викликаних хворобою.

У законі поняття неосудності розкривається за допомогою двох критеріїв: медичного (біологічного) і юридичного (психологічного).

Медичний критерій полягає у встановленні наявності в особи хронічної психічної хвороби, тимчасового розладу

психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До *хронічних психічних хвороб* відносять: шизофренію, епілепсію, параню, прогресивний параліч тощо, що характеризуються незворотністю змін у психіці особи, мають тенденцію до посилення ознак хвороби, є невиліковними. *Тимчасовим розладом психічної діяльності* визнається гостре, короткострокове психічне захворювання, що проходить у вигляді приступів, має несподіваний початок, короткочасний період тривалості та інтенсивний вияв (патологічні афекти, алкогольні психози, хворобливий стан внаслідок тяжкого психічного потрясіння та ін). *Недоумство (олігофренія)* – це такий хворобливий стан психіки, для якого характерна неповноцінність інтелекту, явна відмінність у здатності розуміти свої діяння порівняно з іншими людьми. Недоумство має такі різновиди: ідіотія, імбецильність і дебільність, та може бути як вродженим, так й набутим унаслідок певних захворювань. Під *іншим хворобливим станом психіки* розуміються такі хворобливі розлади психіки, які не охоплюються вище названими трьома видами психічних захворювань та характеризуються значними порушеннями інтелекту або волі людини. Він може бути спричинений травмами головного мозку, отруєннями, тривалим впливом на психіку особи.

Для наявності медичного критерію неосудності достатньо встановити, що в момент вчинення суспільно небезпечного діяння особа страждала хоча б одним зі зазначених захворювань. Інші психічні стани, що негативно впливають на поведінку особи (наприклад, фізіологічний афект), не виключають осудності. У певних випадках вони можуть розглядатися лише як обставини, що пом'якшують відповідальність або покарання. Встановлення медичного критерію ще не дає підстав для висновку про неосудність особи в момент вчинення суспільно небезпечного діяння. Наявність цього критерію є лише свідченням наявності однієї з двох необхідних ознак.

Юридичний критерій неосудності виражається в нездатності особи в момент вчинення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок психічної хвороби. Отже, він містить у собі ознаки, що визначають тяжкість захворювання, глибину ураження психіки, ступінь впливу психічного захворювання на здатність

усвідомлювати характер вчиненого діяння або керувати своїми вчинками. У цьому проявляється нерозривний зв'язок медичного і юридичного критеріїв.

У ст. 19 КК України юридичний критерій неосудності виражено двома ознаками (моментами): 1) інтелектуальною – особа не могла усвідомлювати свої дії, як їх фактичну сторону, так й їх соціальне значення; 2) вольовою – особа не могла керувати своїми діями. Під «своїми діями» тут розуміється не будь-яка поведінка душевнохворого, а тільки ті його суспільно небезпечні дії (бездіяльність), які передбачені певною статтею КК України. Особа може бути визнана неосудною, якщо виявлено одну з медичних ознак та хоча б один з моментів юридичної ознаки.

Особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України, перебувала в стані неосудності, не підлягає кримінальній відповідальності. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру (ч. 2 ст. 19 КК України).

Якщо особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, вона не підлягає покаранню. До такої особи за рішенням суду можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру, а після одужання така особа може підлягати покаранню (ч. 3 ст. 19 КК України).

Поняття, критерії та наслідки визнання особи обмежено осудною (ст. 20 КК України).

Здатність усвідомлювати свою дію (бездіяльність) або здатність керувати своєю поведінкою можуть бути повними або неповними – обмеженими. На цьому базується поділ осудності на види – повну та обмежену. У теорії кримінального права питання про необхідність виокремлення обмеженої осудності було та залишається дискусійним, незважаючи на наявність ст. 20 КК України.

Обмежено осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення через наявний у неї психічний розлад не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними.

Отже, обмежена осудність характеризується наявністю таких критеріїв: 1) *юридичного* – особа здатна усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними, однак ця здатність обмежена, виявляється не повною мірою; 2) *медичного* – наявність у особи психічного розладу, до якого зазвичай відносять розлади, що не досягли ступеня та інтенсивності психічних змін, характерних для неосудності (неврози, психопатії, афекти, істеричні прояви тощо).

Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання, тобто може бути визнано обставиною, що пом'якшує покарання, і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру.

Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин (ст. 21 КК України).

Між вчиненням кримінальних правопорушень і зловживанням алкоголем, наркотичними засобами або іншими одурманюючими речовинами існує безпосередній зв'язок. Кримінологічні дослідження демонструють, що під впливом різних видів сп'яніння відбувається практично половина всіх кримінальних правопорушень, а такі їх види, як вбивства, тяжкі тілесні ушкодження, хуліганства, транспортні кримінальні правопорушення, в більшості випадків відбуваються саме в таких станах.

Зловживання спиртними напоями, як і наркотичними засобами, знижує самоконтроль людини, провокує моральну нестійкість, пробуджує корисливі й агресивні мотиви. Водночас виникає нерозбірливість у виборі засобів для досягнення різних цілей.

Відповідно до ст. 21 КК України, особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані сп'яніння, підлягає кримінальній відповідальності. Отже, за загальним правилом, стан сп'яніння не звільняє особу від кримінальної відповідальності. Цей висновок ґрунтується на тому, що при звичайному фізіологічному сп'янінні відсутній медичний критерій, а тому немає підстав для визнання особи неосудною.

Інший підхід до вирішення розглянутого питання призвів би до необґрунтованого звільнення від кримінальної

відповідальності багатьох осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння. Скажімо, не можна було би притягнути до кримінальної відповідальності водія автотранспорту, який, перебуваючи в стані сильного алкогольного сп'яніння, скоїв автоаварію, в результаті якої загинули люди.

Враховуючи підвищену небезпечність осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення в стані сп'яніння, у ст. 67 КК України закріплено, що ця обставина є такою, що обтяжує покарання (п. 13 ч. 1 ст. 67 КК України).

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ст. 22 КК України).

Соціалізація особи, її здатність приймати усвідомлені рішення настають в міру дорослішання. Малолітні діти не здатні розуміти вимоги суспільства щодо їхньої поведінки, сприймати можливі заходи впливу кримінально-правового характеру, виявляти свою волю та свідомість. Тому кримінальний закон встановлює певний мінімальний вік, по досягненні якого може наставати кримінальна відповідальність. Отже, в процесі досудового розслідування дуже важливо встановити точний вік особи (число, місяць, рік народження). Особа вважається такою, що досягла певного віку, з нуля годин доби, що настає за її днем народження. Інколи трапляється, що в документах по-різному вказана дата народження особи або ж точна дата народження невідома, а відомий лише рік народження чи рік і місяць народження. Така ситуація може мати місце тоді, коли відповідні документи відсутні, а вік особи встановлюється експертизою приблизно. Якщо відомий рік і місяць народження, то датою народження слід вважати останній день відповідного місяця. Якщо відомий лише рік народження, то датою народження слід вважати 31 грудня відповідного року. За наявності інформації про приблизний вік особи (в межах від ... до) припускається, що особа є молодшою. Такий підхід зумовлений правилом, згідно з яким усі нездоланні сумніви щодо обставин, які мають кримінально-правове значення, тлумачаться на користь особи, щодо якої застосовується кримінальний закон.

Для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності

повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза (ч. 1 ст. 486 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)). Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза (ч. 2 ст. 486 КПК України).

Вчинення будь-якого суспільно небезпечного діяння особою, що не досягла до моменту вчинення кримінального правопорушення необхідного віку, засвідчує, що немає суб'єкта кримінального правопорушення та немає його складу, а тому виключається й сама кримінальна відповідальність.

Чинне українське кримінальне законодавство встановлює лише нижню вікову межу щодо суб'єкта кримінального правопорушення. У ч. 1 ст. 22 КК України прямо зазначено, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років. Цей вік прийнято називати загальним віком кримінальної відповідальності. У ч. 2 ст. 22 КК України встановлюється знижений, тобто з 14 років, вік кримінальної відповідальності за окремі, перераховані безпосередньо в законі, кримінальні правопорушення. Передбачений ч. 2 ст. 22 КК України перелік кримінальних правопорушень, за які настає відповідальність із 14 років, є вичерпним. При визначенні віку, з досягненням якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності, за основу береться рівень свідомості людини, її здатність розуміти характер вчинених нею дій, їх суспільну небезпеку і значення, а також можливість керувати своїми діями.

У ряді випадків кримінальна відповідальність можлива лише за кримінальні правопорушення, вчинені повнолітніми особами, тому що в силу їх характеру вони фактично не можуть бути вчинені неповнолітніми, тобто особами, що не досягли 18 років. Прикладом таких кримінальних правопорушень є ухилення від призову на строкову військову службу, втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність тощо.

Суб'єкт кримінального правопорушення за Проектом КК України.

У Проекті КК України визначення поняття та ознак суб'єкта кримінального правопорушення здійснюється детальніше, ніж у чинному КК України. Цим питанням присвячені ст.ст. 2.3.1–2.3.7 Розділу 2.3 «Суб'єкт кримінального правопорушення» Книги 2 «Про кримінальне правопорушення».

Суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 2.3.1) визнається осудна фізична особа, яка по досягненню віку, передбаченого КК України, вчинила кримінальне правопорушення. Суб'єкт кримінального правопорушення є спеціальним, якщо, крім загальних ознак (фізична особа, осудна, досягла певного віку), щодо нього у статтях КК України визначена хоча б одна додаткова ознака.

Також визначається, що особа є суб'єктом кримінального правопорушення, якщо вона його вчинила: 1) безпосередньо, 2) у співучасті з іншою особою, 3) з використанням неосудної особи (людини) або такої, яка не досягла віку суб'єкта кримінального правопорушення, чи іншої особи, яка не підлягає кримінальній відповідальності, або 4) з використанням особи, яка вчинила кримінальне правопорушення через необережність.

Осудною є особа (ст. 2.3.2), яка під час вчинення кримінального правопорушення могла: 1) розуміти фактичні обставини своєї протиправної дії чи бездіяльності, 2) передбачати її наслідок, який визначено КК України як ознака складу кримінального правопорушення, та 3) керувати своєю дією чи бездіяльністю. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, вважається осудною, якщо не доведено її неосудності.

Неосудною визнається судом особа (ст. 2.3.3), яка через психічний розлад під час вчинення протиправного діяння, передбаченого КК України, не могла: 1) розуміти фактичні обставини своєї протиправної дії чи бездіяльності, 2) передбачати її наслідок, який визначено КК України як ознака складу кримінального правопорушення, або 3) керувати своєю дією чи бездіяльністю.

Обмежено осудною визнається судом особа (ст. 2.3.4), яка через наявний у неї психічний розлад під час вчинення кримінального правопорушення не могла повною мірою: 1) розуміти фактичні обставини своєї протиправної дії чи бездіяльності, 2) передбачати її наслідок, який визначено КК України як ознака складу кримінального правопорушення, або 3) керувати своєю дією чи бездіяльністю. Обмежено осудна особа є суб'єктом кримінального правопорушення, але такий стан може бути врахований як обставина, що пом'якшує покарання.

Крім стану обмеженої осудності, в Проєкті КК України пропонується враховувати особливий психічний стан при вчиненні кримінального правопорушення (ст. 2.3.5). Особливий психічний стан особи, що вчиняє кримінальне правопорушення, полягає у зниженні її здатності повною мірою розуміти фактичні обставини своєї протиправної дії чи бездіяльності і передбачати її наслідок, який визначено КК України як ознака складу кримінального правопорушення, або керувати своєю дією чи бездіяльністю, якщо такий стан обумовлений: 1) її пологами, 2) насильством чи погрозою щодо неї чи іншої людини з боку потерпілого. Особа, яка спричинила шкоду під впливом особливого психічного стану, підлягає кримінальній відповідальності лише у випадках вчинення вбивства (ст. 4.1.5) та заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю (ст. 4.2.6).

Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення в стані сп'яніння, викликаному добровільним вживанням психоактивних речовин, підлягає кримінальній відповідальності. Станом сп'яніння визнаються зміни в організмі, викликані вживанням психоактивних речовин, які не виключають осудності, але знижують увагу чи швидкість реакції або характеризуються послабленням інтелектуальної і волевої сфери психічної діяльності людини, зокрема вживанням алкогольного напою, що перевищує 0,2 г чистого алкоголю на літр крові. До стану сп'яніння прирівнюються: 1) відмова особи після вчинення злочину чи провини (кримінальний проступок) від проходження огляду на стан сп'яніння відповідно до законодавства або 2) приведення особою себе у стан сп'яніння до проведення уповноваженою особою медичного

огляду з метою встановлення стану сп'яніння відповідно до законодавства. Особа, яка вчинила необережне кримінальне правопорушення у стані сп'яніння, що виникло проти її волі, внаслідок чого вона була не здатна повною мірою розуміти фактичні обставини своєї протиправної дії чи бездіяльності або керувати нею під час його вчинення, не підлягає кримінальній відповідальності.

Суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 2.3.7) є особа, яка вчинила його після досягнення 15-річного віку, а суб'єктом вбивства, – особа, яка вчинила його після досягнення 14-річного віку. Статтями Спеціальної (Особливої) частини КК України може бути визначено підвищений вік, по досягненні якого особа є суб'єктом кримінального правопорушення. Особа вважається такою, що досягла певного визначеного цим Кодексом віку, з початком дня, наступного за відповідним днем її народження.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Суб'єкт кримінального правопорушення виступає елементом:

- 1) об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення;
- 2) суспільних відносин;
- 3) складу кримінального правопорушення;
- 4) об'єкта складу кримінального правопорушення;
- 5) складу проступку чи адміністративного правопорушення.

2. Законодавчим визначенням поняття суб'єкта складу кримінального правопорушення є таке:

- 1) фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність;
- 2) фізична або юридична особа, яка вчинила діяння, за яке відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність;
- 3) фізична дієздатна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу України не може наставати кримінальна відповідальність;
- 4) фізична дієздатна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність;
- 5) фізична або юридична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, за яке відповідно до Кримінального кодексу України може наставати кримінальна відповідальність.

3. Поняття спеціального суб'єкта складу кримінального правопорушення визначено:

- 1) лише в доктрині кримінального права;
- 2) у Кримінальному кодексі України;
- 3) у Конституції України;
- 4) лише в науці кримінального процесуального права;
- 5) у Кримінальному процесуальному кодексі України.

4. Вкажіть ознаку, яка не притаманна суб'єкту складу кримінального правопорушення:

- 1) ним є лише фізична особа;
- 2) ним є лише осудна особа;
- 3) ним є як фізична особа, так і юридична особа;
- 4) це особа, яка досягла певного, передбаченого законом віку;
- 5) це особа, яка вчинила діяння, яке за КК України визнається кримінальним правопорушенням.

5. Суб'єктів складів кримінальних правопорушень у науці кримінального права класифікують таким чином:

- 1) поділяють на загального та особливого суб'єкта;
- 2) за вертикальною та горизонтальною класифікацією;
- 3) поділяють на загального та спеціального суб'єкта;
- 4) поділяють на фізичних і юридичних суб'єктів;
- 5) класифікують за предметом і за потерпілим.

6. Суб'єктом кримінального правопорушення за КК України визнаються:

- 1) лише громадяни України;
- 2) громадяни України та особи без громадянства, які постійно проживають на території України;
- 3) громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства;
- 4) громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства та юридичні особи;
- 5) лише іноземці та особи без громадянства.

7. За загальним правилом, встановленим в КК України, не визнається суб'єктом кримінального правопорушення особа, яка:

- 1) є неповнолітньою;
- 2) не досягла 14-річного віку;
- 3) не досягла 15-річного віку;
- 4) не досягла 16-річного віку;
- 5) досягла 65-річного віку.

8. Особа, що не може бути суб'єктом кримінального правопорушення, – це:

- 1) іноземний громадянин, який наділений повним чи обмеженим дипломатичним імунітетом;
- 2) обмежено осудна особа;
- 3) обмежено дієздатна особа;
- 4) юридична особа;
- 5) психічно хвора особа.

9. Загальний суб'єкт кримінального правопорушення – це:

- 1) фізична, осудна особа, що досягла 16-річного віку;
- 2) фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність;
- 3) підозрювана, обвинувачена та підсудна особа;
- 4) будь-яка особа, яка вчинила кримінальне правопорушення;
- 5) фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

10. Обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є:

- 1) обмежена осудність;
- 2) дієздатність;
- 3) осудність;
- 4) правоздатність;
- 5) деліктоздатність.

11. Обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є:

- 1) національність;
- 2) підсудність;
- 3) соціальний стан;
- 4) вік;
- 5) громадянство.

12. Обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є:

- 1) будь-яка особа (як фізична, так і юридична);
- 2) юридична особа;
- 3) фізична особа;
- 4) правоздатна фізична особа;
- 5) деліктоздатна юридична особа.

13. Чи може юридична особа бути суб'єктом кримінального правопорушення? Якщо так, то за яких умов?

- 1) Не може за жодних умов;
- 2) може за умови вчинення від її імені і в її інтересах терористичного кримінального правопорушення;
- 3) може за умови вчинення від її імені та в її інтересах злочинів проти миру та безпеки людства;
- 4) може за умови вчинення від її імені та в її інтересах будь-якого кримінального правопорушення;
- 5) не може за умови, що фізична особа, яка є представником цієї юридичної особи, вже понесла кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення, вчинене від імені та в інтересах цієї юридичної особи.

14. Чи може бути суб'єктом кримінального правопорушення особа, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла 14 років, але не досягла 16-річного віку?

- 1) Не може, адже кримінальна відповідальність може наставати лише після досягнення 16 років;
- 2) може, але лише за умови, що вона буде притягнута до кримінальної відповідальності за це правопорушення після досягнення нею 16-річного віку;

3) це питання вирішується в кожному конкретному випадку слідчим, прокурором, судом у межах їх дискреційних повноважень;

4) може, але лише у випадках, вичерпний перелік яких міститься в статті Загальної частини КК України;

5) може, але лише у випадку вчинення нею тяжкого або особливо тяжкого злочину.

15. Чи визнається суб'єктом кримінального правопорушення особа, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла 15 років?

1) Не визнається, оскільки кримінальна відповідальність настає лише після досягнення 16 років;

2) визнається, але лише у випадках, якщо вона буде приєднана до кримінальної відповідальності за це правопорушення після досягнення нею 16-річного віку;

3) це питання вирішується в кожному конкретному випадку слідчим, прокурором, судом у межах їх дискреційних повноважень;

4) визнається лише в тих випадках, вичерпний перелік яких міститься в статті Загальної частини КК України;

5) визнається, але лише у випадках вчинення нею тяжкого або особливо тяжкого злочину.

16. Чи визнається суб'єктом кримінального правопорушення особа, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла 18 років?

1) Визнається, оскільки кримінальна відповідальність настає з 16-річного віку;

2) не визнається лише у випадках, якщо вона перебувала в стані обмеженої осудності;

3) це питання вирішується в кожному конкретному випадку слідчим, прокурором, судом у межах їх дискреційних повноважень;

4) визнається лише в тих випадках, вичерпний перелік яких міститься в статті Загальної частини КК України;

5) визнається, але лише у випадках вчинення нею тяжкого або особливо тяжкого злочину.

17. За загальним правилом особа визнається такою, що досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність:

- 1) у день її 16-річчя;
- 2) у день її чотирнадцятого дня народження;
- 3) з початку доби, наступної після її чотирнадцятого дня народження;
- 4) з початку доби, наступної після її шістнадцятого дня народження;
- 5) з нуля годин її шістнадцятого дня народження.

18. Як встановлюється вік особи, якщо відсутні документи про її народження і немає можливості їх одержати?

- 1) За правилами, визначеними КК України;
- 2) судово-психіатричною експертизою;
- 3) судово-медичною експертизою;
- 4) спеціалістом із дитячої та підліткової психології;
- 5) за показами свідків.

19. Якщо у висновку експерта про встановлення віку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, визначено рік її народження, то днем її народження вважається:

- 1) перший день року, вказаного експертом;
- 2) останній день року, вказаного експертом;
- 3) будь-який день року, вказаного експертом;
- 4) перший день року, наступного після вказаного експертом;
- 5) день, встановлений спеціалістом із дитячої та підліткової психології.

20. У висновку експерта про встановлення віку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, її вік визначено мінімальною та максимальною кількістю років. Із якого віку слід виходити під час вирішення питання про те, чи досягла вона віку кримінальної відповідальності?

- 1) Із вказаного у висновку експерта її максимального віку;
- 2) із вказаного у висновку експерта її мінімального віку;

3) зі середньоарифметичного віку (слід додати визначений експертом мінімальний та максимальний вік і поділити на два);

4) її вік встановлюється за її показаннями;

5) її вік встановлюється спеціалістом із дитячої та підліткової психології.

21. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення до досягнення віку кримінальної відповідальності:

1) звільняється від кримінальної відповідальності;

2) може бути звільнена від кримінальної відповідальності;

3) притягується до кримінальної відповідальності за це правопорушення після досягнення нею 16-річного віку;

4) не підлягає покаранню, але кримінальну відповідальність за це правопорушення несуть її батьки;

5) не підлягає кримінальній відповідальності.

22. Ознакою осудності вважається:

1) досягнення віку кримінальної відповідальності;

2) досягнення повноліття;

3) відсутність психічних розладів;

4) здатність керувати своїми діями;

5) здатність нести юридичну відповідальність.

23. Осудною визнається особа, яка:

1) під час вчинення будь-якого правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними;

2) під час вчинення кримінального правопорушення не могла усвідомлювати своїх дій (бездіяльності) та (або) керувати ними;

3) під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними;

4) завжди може усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними;

5) після вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

24. Неосудною визнається особа, яка:

- 1) визнана судом недієздатною;
- 2) не досягла віку кримінальної відповідальності;
- 3) визнана судом обмежено дієздатною;
- 4) має будь-який психічний розлад;
- 5) під час вчинення суспільно небезпечного діяння не могла усвідомлювати своїх дій (бездіяльності) або керувати ними.

25. Неосудність – це:

- 1) особливий правовий стан особи;
- 2) особливий психічний стан особи;
- 3) відсутність вини;
- 4) наявність в особи психічного захворювання;
- 5) неможливість усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними під час вчинення суспільно небезпечного діяння.

26. До медичного критерію неосудності не відноситься:

- 1) тимчасовий розлад психічної діяльності;
- 2) хронічне психічне захворювання;
- 3) стан сильного душевного хвилювання (афекту);
- 4) недоумство;
- 5) інший хворобливий стан психіки.

27. Інтелектуальною ознакою юридичного критерію неосудності є:

- 1) тимчасовий розлад психічної діяльності;
- 2) хронічне психічне захворювання;
- 3) нездатність керувати своїми діями (бездіяльністю);
- 4) недоумство;
- 5) нездатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність).

28. Вольовою ознакою юридичного критерію неосудності є:

- 1) тимчасовий розлад психічної діяльності;
- 2) хронічне психічне захворювання;
- 3) нездатність керувати своїми діями (бездіяльністю);

- 4) недоумство;
- 5) нездатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність).

29. Чи визнається суб'єктом кримінального правопорушення особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності?

- 1) Визнається суб'єктом умисних кримінальних правопорушень;
- 2) визнається суб'єктом тяжких та особливо тяжких злочинів;
- 3) визнається суб'єктом будь-яких кримінальних правопорушень;
- 4) не визнається суб'єктом жодних кримінальних правопорушень;
- 5) визнається суб'єктом кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки та проти миру і безпеки людства.

30. Суспільно небезпечне діяння, вчинене неосудною особою:

- 1) є кримінальним правопорушенням;
- 2) не є кримінальним правопорушенням;
- 3) не є кримінальним правопорушенням, якщо воно було малозначним;
- 4) є кримінальним правопорушенням, якщо воно заподіяло істотну шкоду;
- 5) є кримінальним правопорушенням, якщо воно спричинило смерть іншої особи.

31. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані неосудності:

- 1) звільняється від кримінальної відповідальності;
- 2) може бути звільнена від кримінальної відповідальності;
- 3) притягується до кримінальної відповідальності за це правопорушення після одужання та набуття повної осудності;
- 4) не підлягає покаранню, але кримінальну відповідальність за це правопорушення несе;
- 5) не підлягає кримінальній відповідальності.

32. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними:

- 1) підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах;
- 2) звільняється від кримінальної відповідальності;
- 3) може бути звільнена від покарання;
- 4) не підлягає покаранню;
- 5) не підлягає кримінальній відповідальності.

33. До особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності, можуть бути застосовані такі кримінально-правові заходи:

- 1) позбавлення волі;
- 2) будь-яке покарання;
- 3) будь-які заходи кримінально-правового характеру;
- 4) примусові заходи медичного характеру;
- 5) примусове лікування.

34. У якому випадку особа, що має психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, може підлягати покаранню?

- 1) Якщо вона вчинила кримінальне правопорушення в стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на цю хворобу;
- 2) якщо вона вчинила кримінальне правопорушення в стані неосудності, але до постановлення вироку одужала;
- 3) якщо вона вчинила кримінальне правопорушення в стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на цю хворобу та не одужала після застосування до неї заходів медичного характеру;
- 4) якщо вона вчинила кримінальне правопорушення в стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на цю хворобу, а після застосування примусових заходів медичного характеру одужала від неї;
- 5) за жодних умов така особа не підлягає покаранню.

35. Обмежено осудною визнається особа, яка:

1) вчинила кримінальне правопорушення в стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними;

2) вчинила кримінальне правопорушення в стані неосудності, але до постановлення вироку одужала від психічної хвороби, що позбавляла її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними;

3) під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність);

4) під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними;

5) під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї стан сп'яніння, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними.

36. Медичним критерієм обмеженої осудності є:

1) тимчасовий розлад психічної діяльності;

2) хронічне психічне захворювання;

3) психічний розлад;

4) недоумство;

5) інший хворобливий стан психіки.

37. Інтелектуальною ознакою юридичного критерію обмеженої осудності є:

1) нездатність повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними;

2) нездатність повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність);

3) нездатність керувати своїми діями (бездіяльністю);

4) нездатність повною мірою керувати своїми діями (бездіяльністю);

5) нездатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність).

38. Вольовою ознакою юридичного критерію обмеженої осудності є:

- 1) нездатність повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними;
- 2) нездатність повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність);
- 3) нездатність керувати своїми діями (бездіяльністю);
- 4) нездатність повною мірою керувати своїми діями (бездіяльністю);
- 5) нездатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність).

39. Для визнання особи обмежено осудною:

- 1) необхідно встановити наявність як інтелектуальної, так і вольової ознаки юридичного критерію обмеженої осудності;
- 2) необхідно встановити наявність лише інтелектуальної ознаки юридичного критерію обмеженої осудності;
- 3) необхідно встановити наявність лише вольової ознаки юридичного критерію обмеженої осудності;
- 4) достатньо встановити наявність хоча б однієї ознаки юридичного критерію обмеженої осудності (інтелектуальної чи вольової);
- 5) не має жодного значення ані інтелектуальна, ані вольова ознака юридичного критерію обмеженої осудності.

40. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності:

- 1) звільняється від кримінальної відповідальності;
- 2) може бути звільнена від кримінальної відповідальності;
- 3) притягується до кримінальної відповідальності за це правопорушення після одужання;
- 4) не підлягає покаранню, але кримінальну відповідальність за це правопорушення несе;
- 5) підлягає кримінальній відповідальності.

41. До особи, яка вчинила кримінальне правопорушення в стані обмеженої осудності, можуть бути застосовані такі кримінально-правові заходи:

- 1) лише пробаційний нагляд;

- 2) лише обмежувальні заходи;
- 3) будь-які заходи кримінально-правового характеру;
- 4) примусові заходи медичного характеру;
- 5) примусове лікування.

42. Факт вчинення кримінального правопорушення особою в стані обмеженої осудності:

- 1) не має жодного кримінально-правового значення;
- 2) є безумовною підставою для звільнення цієї особи від покарання;
- 3) є безумовною підставою для звільнення цієї особи від кримінальної відповідальності;
- 4) може бути підставою для амністії;
- 5) враховується судом при призначенні цій особі покарання.

43. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння:

- 1) звільняється від кримінальної відповідальності;
- 2) може бути звільнена від кримінальної відповідальності;
- 3) не підлягає кримінальній відповідальності, оскільки вона є неосудною;
- 4) не підлягає покаранню, але кримінальну відповідальність за це правопорушення несе;
- 5) підлягає кримінальній відповідальності.

44. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції:

- 1) підлягає кримінальній відповідальності;
- 2) може бути звільнена від кримінальної відповідальності;
- 3) не підлягає кримінальній відповідальності, оскільки вона є неосудною;
- 4) не підлягає покаранню;
- 5) звільняється від кримінальної відповідальності.

45. Факт вчинення кримінального правопорушення у стані алкогольного сп'яніння:

- 1) не має жодного кримінально-правового значення;

- 2) є безумовною підставою для звільнення цієї особи від покарання;
- 3) може бути обставиною, що обтяжує покарання;
- 4) може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру;
- 5) може бути обставиною, що пом'якшує покарання.

46. Не можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру:

- 1) до особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності;
- 2) до особи, що вчинила кримінальне правопорушення в стані обмеженої осудності;
- 3) до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності та алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;
- 4) до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення в стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними;
- 5) до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення в стані неосудності, але на момент постановлення вироку перебувала під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

47. Згідно зі законодавчим визначенням, спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення – це:

- 1) службова особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа;
- 2) група осіб, що наділені спеціальними повноваженнями;
- 3) активний учасник кримінального правопорушення;
- 4) фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа;
- 5) юридична або фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

48. Не є службовою особою:

1) особа, яка постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представника влади;

2) особа, яка постійно обіймає в органі державної влади посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих функцій;

3) особа, яка тимчасово обіймає в органі державної влади посаду, пов'язану з виконанням адміністративно-господарських функцій;

4) особа, яка виконує організаційно-розпорядчі функції за спеціальним повноваженням, яким її наділив повноважний орган місцевого самоврядування;

5) особа, яка постійно виконує допоміжні функції в органі державної влади або в органі місцевого самоврядування.

49. Іноземні третейські судді:

1) визнаються службовими особами в Україні;

2) не визнаються службовими особами в Україні;

3) визнаються службовими особами в Україні, якщо вони вчинили кримінальне правопорушення на території України;

4) не визнаються службовими особами в Україні, якщо вони вчинили кримінальне правопорушення на території України;

5) судом можуть бути визнані в Україні службовими особами.

50. Члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна:

1) визнаються службовими особами в Україні;

2) не визнаються службовими особами в Україні;

3) визнаються службовими особами в Україні, якщо вони вчинили кримінальне правопорушення на території України;

4) не визнаються службовими особами в Україні, якщо вони вчинили кримінальне правопорушення на території України;

5) судом можуть бути визнані в Україні службовими особами.

51. Судді і посадові особи міжнародних судів:

- 1) визнаються службовими особами в Україні;
- 2) не визнаються службовими особами в Україні;
- 3) визнаються службовими особами в Україні, якщо вони вчинили кримінальне правопорушення на території України;
- 4) не визнаються службовими особами в Україні, якщо вони вчинили кримінальне правопорушення на території України;
- 5) судом можуть бути визнані в Україні службовими особами.

52. У якому складі кримінального правопорушення суб'єкт є спеціальним?

- 1) Умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК України);
- 2) умисне вбивство малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України);
- 3) умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України);
- 4) доведення до самогубства (ч. 1 ст. 120 КК України);
- 5) вбивство через необережність (ч. 1 ст. 119 КК України).

53. Який із перелічених складів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 130 КК України, характеризується спеціальним суб'єктом?

- 1) Свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини (ч. 1 ст. 130 КК України);
- 2) зараження іншої особи вірусом імунодефіциту людини особою, яка знала про те, що вона є носієм цього вірусу (ч. 2 ст. 130 КК України);
- 3) свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження невиліковною інфекційною хворобою, що є небезпечною для життя людини (ч. 1 ст. 130 КК України);
- 4) умисне зараження іншої особи вірусом імунодефіциту людини (ч. 4 ст. 130 КК України);
- 5) умисне зараження іншої особи невиліковною інфекційною хворобою, що є небезпечною для життя людини (ч. 4 ст. 130 КК України).

54. Який із перелічених складів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 134 КК України, характеризується загальним суб'єктом?

1) Проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти (ч. 1 ст. 134 КК України);

2) примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи (ч. 2 ст. 134 КК України);

3) незаконне проведення абортів, що спричинило тривалий розлад здоров'я потерпілої особи (ч. 3 ст. 134 КК України);

4) незаконне проведення абортів, що спричинило безплідність потерпілої особи (ч. 3 ст. 134 КК України);

5) незаконне проведення абортів, що спричинило смерть потерпілої особи (ч. 3 ст. 134 КК України).

55. Який із перелічених складів кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки характеризується загальним суб'єктом?

1) Державна зрада (ст. 111 КК України);

2) колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України);

3) пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України);

4) диверсія (ст. 113 КК України);

5) шпигунство (ст. 114 КК України).

56. Який із перелічених складів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності характеризується загальним суб'єктом?

1) Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України);

2) перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України);

3) службове підроблення (ст. 366 КК України);

4) службова недбалість (ст. 367 КК України);

5) пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України).

ЗАДАЧІ

Задача 1. Випишіть номери статей (та частин статей) Розділу III Особливої частини КК України, якими закріплені склади кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом (вказіть ознаки цих спеціальних суб'єктів).

Задача 2. Заповніть таблицю, визначивши вік, із досягненням якого може наставати кримінальна відповідальність за вказані правопорушення:

Склад правопорушення	Досягнення 14-річного віку	Досягнення 16-річного віку	Досягнення 18-річного віку
1	2	3	4
Умисне вбивство (ст. 115 КК України)			
Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України)			
Розбій (ст. 187 КК України)			
Необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України)			
Порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України)			
Бандитизм (ст. 257 КК України)			
Незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК України)			

1	2	3	4
Масові заворушення (ст. 294 КК України)			
Втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність (ст. 304 КК України)			
Посягання на життя журналіста (ст. 348-1 КК України)			

Задача 3. 15-річний Іван, не маючи водійського посвідчення, вирішив проїхатись на автомобілі свого батька. Без дозволу взяв ключі та виїхав на дорогу. Під час руху він перевищив швидкість, чим порушив правила безпеки дорожнього руху та спричинив середньої тяжкості тілесні ушкодження Петру, який в той час переходив дорогу по пішохідному переході.

Ознайомтесь із ст.ст. 128 та 286 КК України. Чи є Іван суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК України? Чи підлягає він кримінальній відповідальності за правопорушення, передбачене ст. 128 КК України?

Задача 4. 15-річний учень школи Петро погодився за 5000 грн виконати прохання, одержане в Telegram від не-встановлених осіб, – підпалити автомобіль, що був на іноземній реєстрації та розфарбований у зелений камуфляжний колір. Цей автомобіль був придбаний за кошти волонтерів та переданий у особисте користування військовослужбовця підрозділу ЗСУ, не перебував на балансі військової частини та був припаркований біля приватного будинку його власника. Петро вночі облив автомобіль бензином і підпалив його. Машина згоріла повністю. Наступного дня хлопця затримали.

***Ознайомтесь із ст.ст. 114-1 та 194 КК України.
Чи є Петро суб'єктом цих кримінальних правопорушень?***

Задача 5. 16-річний учень коледжу Ростислав, який страждає на легку розумову відсталість, під час прогулянки з другом, 18-річним Ігорем, вирішив викрасти мопед, що стояв біля магазину. Ігор підштовхнув його до цього, сказавши: «Ходімо, поїздимо трохи, ніхто не помітить». Ростислав, послухавши Івана, завів мопед і поїхав, але через кілька хвилин їх затримала поліція.

Чи є Ростислав суб'єктом кримінального правопорушення з урахуванням його віку та психічного стану? Чи впливає на його відповідальність те, що він має медичний висновок про розумову відсталість?

Задача 6. П'ятнадцятирічний Назар, після шкільних занять йшовши по вулиці разом із двома друзями, вирішив «пожартувати» і кинув камінь у вітрину магазину. Від удару розбилась вітрина магазину, частина уламків скла впала на тротуар. Почувши шум, з магазину вибіг охоронець. Назар, злякавшись, почав тікати, випадково штовхнувши літню жінку, що проходила повз. Вона втратила рівновагу, впала й отримала ушкодження (садна на руці та коліні). Як пізніше встановлено висновком експерта, жінка отримала легкі тілесні ушкодження.

***Ознайомтесь із ст.ст. 125, 128 та 194 КК України.
Чи підлягає Назар кримінальній відповідальності за свої дії? Чи зміниться відповідь у випадку, якщо б жінка отримала середньої тяжкості тілесні ушкодження?***

Задача 7. Теодор, якому 15 років, у змові зі своїм дядьком Богданом, що працював бухгалтером на підприємстві, домовився допомогти йому викрасти кошти підприємства. Дядько надав Теодору доступ до паролів електронної системи, а Теодор перерахував з рахунку підприємства 50 000 грн на картку дядька Богдана. Через кілька днів їхні дії було викрито. Богдан на стадії досудового розслідування під час спілкування з працівниками поліції заявив, що саме Теодор без його дозволу використав паролі. Проте Теодор пояснив, що діяв за вказівкою свого дорослого родича.

Яке значення мають ці покази для встановлення суб'єкта вчиненого кримінального правопорушення? Чи підлягає Теодор кримінальній відповідальності за ст. 185 КК України?

Задача 8. Рядовий строкової військової служби Дмитро під час проведення стрільб на полігоні спрямував АК-74 у бік сержанта та випадково натиснув на спусковий гачок. Внаслідок пострілу сержант загинув.

Ознайомтесь із змістом ст.ст. 401 та 414 КК України. Чи є Дмитро суб'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 414 КК України? Чи зміниться відповідь, якщо Дмитро був цивільною особою (не військовослужбовцем)?

Задача 9. Андрій, який раніше працював у Національній поліції, був звільнений зі служби за власним бажанням. При звільненні він повідомив неправдиву інформацію про втрату службового посвідчення, фактично залишивши його собі. Під час зустрічі з Кирилом, який на той момент був слідчим місцевого управління поліції, Андрій запропонував йому здійснити псевдоперевірку у місцевого приватного підприємця. Кирило погодився. Використовуючи раніше не здане при звільненні службове посвідчення, Андрій представився слідчим місцевого управління поліції та спільно зі своїм знайомим Кирилом провів псевдоперевірку у приватного підприємця, погрожуючи кримінальною відповідальністю за ухилення від сплати податків. У результаті підприємець добровільно передав їм 100 000 грн, аби «вирішити питання на місці». Гроші вони поділили навпіл. Через тиждень Андрій та Кирило були затримані.

Ознайомтесь із ст.ст. 353 та 368 КК України. Ці склади характеризуються загальним чи спеціальним суб'єктом? Чи є Андрій та Кирило суб'єктами цих кримінальних правопорушень?

Задача 10. Військовослужбовець контрактної служби ЗСУ Леонід, перебуваючи у відпустці, домовився з цивільним громадянином Петром про продаж військової форми

та екіпірування, які Леонід отримав під час проходження служби. Леонід продав Петру кілька комплектів військового обмундирування, які зберігав удома. Через деякий час військова частина виявила нестачу майна і розпочала службове розслідування. При цьому з'ясувалося, що формений одяг і екіпірування Леонід зберігав вдома, на момент передачі майна він перебував у відпустці і не виконував службових обов'язків.

Ознайомтесь із ст.ст. 401 та 410 КК України. Чи є Леонід та Петро суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України?

Задача 11. Двоє невідомих напали вночі у вересні 2025 р. на Григорія і, застосувавши небезпечне для здоров'я насильство, відібрали у нього гаманець з грішми. Невдовзі нападники були затримані. Ними виявилися громадяни однієї з іноземних держав, які нелегально перебували на території України. У процесі розслідування кримінальної справи виникло питання щодо віку одного з них. Оскільки відповідних документів, які б підтверджували його вік, не було і одержати їх було неможливо, для його встановлення була призначена експертиза. У висновку експертизи вказувалося, що підозрюваному приблизно 15–17 років.

Чи може бути цей неповнолітній визнаний суб'єктом розбою (ст. 187 КК України)?

Варіант: за висновком експертизи, підозрюваний народився в 2011 році.

Задача 12. Юрія, який народився 5 червня 2009 р., засуджено за ч. 1 ст. 263 КК України. Він визнаний винним у тому, що 5 червня 2025 р. незаконно придбав пістолет «ТТ», який без передбаченого законом дозволу зберігав і носив до 3 липня 2025 р., коли його було вилучено працівниками поліції.

В апеляції адвокат просив вирок скасувати, а справу закрити у зв'язку з відсутністю у діях засудженого складу кримінального правопорушення, мотивуючи це тим, що 5 червня 2025 р. Юрій ще не досяг 16 років і тому не може нести відповідальність за ч. 1 ст. 263 КК України.

Чи підлягає апеляція адвоката задоволенню?

Задача 13. 18-річний Ярослав, 17-річний Іван і 15-річний Едуард засуджені за протидію законній господарській діяльності, що поєднана з умисним заподіянням потерпілим середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ч. 3 ст. 206 КК України).

Ознайомтесь із ст.ст. 122 та 206 КК України. Чи можуть бути Ярослав, Іван і Едуард суб'єктами складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 206 КК України? Якщо ні, то як слід вирішити питання про їх кримінальну відповідальність?

Задача 14. У день свого 16-річчя Михайло викрав мотоцикл, що належав Петру, і поїхав на ньому в село до знайомих. Повертаючись ввечері того ж дня на цьому транспортному засобі назад у місто, він порушив правила обгону, внаслідок чого смертельно травмував пішохода.

Ознайомтесь із ст.ст. 286 та 289 КК України. Чи може бути Михайло притягнутий до кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом і за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами?

Задача 15. 17-річний Захар запропонував 13-річному Євгену викрасти для нього з чужого будинку старовинну ікону, обіцяючи за це добре заплатити. Євген погодився. Коли господар будинку пішов на роботу, Євген, проникнувши через вікно у будинок, викрав ікону і передав її Захару, який чекав його на автобусній зупинці.

Вироком суду Захара засуджено за крадіжку, вчинену за попередньою змовою групою осіб, поєднану з проникненням у житло, і таку, що завдала значної шкоди потерпілому (ч. 3 ст. 185 КК України), та за втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність (ст. 304 КК України), а Євгена звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з недосягненням ним віку, з якого особа може бути суб'єктом крадіжки.

Чи правильно вирішив справу суд?

Задача 16. Прийшовши до своєї знайомої, Жанни, Уляна попросила їх побути декілька годин з її семимісячною дитиною. Жанна погодилась. Коли дитина заснула, Жанна залишила її зі своєю дорослою, але хворою на шизофренію дочкою Мариною, а сама пішла у магазин. Невдовзі дитина пробудилась і почала плакати. Марина, намагаючись її втихомирити, поклала їй на голову подушку. Від нестачі повітря дитина померла.

За висновком судово-психіатричної експертизи, Марина, накриваючи голову дитини подушкою, уявляла, що заспокоює її, тобто не розуміла фактичних властивостей і соціального значення своїх дій, а у зв'язку з цим – можливі їх наслідки не усвідомлювала і усвідомити була не здатна.

Чи підлягає кримінальній відповідальності Марина?

Задача 17. Працівник пожежної служби Роман систематично вчиняв підпали будівель і споруд, а потім першим здійснював тривогу і активно включався в роботу з гасіння пожежі. Таку свою поведінку він пояснив тим, що не любить, коли на роботі сплять, і щоб не сидіти без діла, вчиняв підпали. Судово-психіатричною експертизою встановлено, що Роман хоча і розумів фактичну сторону власних дій, але внаслідок психічної хвороби не усвідомлював їх соціального значення.

Як слід вирішити питання про кримінальну відповідальність Романа?

Задача 18. Олександр проник уночі в аптечний склад і викрав звідти лікарські препарати, які містили наркотичні речовини. У процесі розслідування встановлено, що Олександр хоча й усвідомлював вчинювані ним дії, але внаслідок розладу психічної діяльності, викликаного станом абстиненції (морфійного голоду), не міг керувати ними.

Чи підлягає кримінальній відповідальності Олександр?

Варіант: Олександр вчинив зазначені дії у стані обмеженої осудності.

Задача 19. Ігнат обвинувачувався у вбивстві своєї дружини, вчиненому на ґрунті ревнощів. При розгляді

справи в суді виник сумнів щодо його осудності, і у зв'язку з цим він був скерований на судово-психіатричну експертизу. У висновку експертизи вказано, що під час вчинення інкримінованих йому дій Ігнат усвідомлював їх і керував ними, однак на даний час хворіє на психічну хворобу, яка позбавляє його можливості усвідомлювати свої дії і керувати ними.

Суд виніс рішення про звільнення Ігната від кримінальної відповідальності та про застосування до нього примусового заходу медичного характеру у вигляді госпіталізації до психіатричного закладу із звичайним наглядом строком на один рік.

Чи правильно вирішив справу суд?

Задача 20. Лука обвинувачувався в тому, що, будучи в нетверезому стані, на ґрунті особистої неприязні умисно заповдів Данилу тяжке тілесне ушкодження і підпалив його будинок. Розкаюючись у скоєному, Лука пояснив, що в момент вчинення цих дій був дуже п'яним і нічого не пам'ятає і тому просив на цій підставі звільнити його від кримінальної відповідальності. Судом встановлено, що вказані діяння Лука вчинив у стані фізіологічного сп'яніння.

Вирішіть питання про кримінальну відповідальність Луки.

Варіант. За висновком судово-психіатричної експертизи, зазначені дії Лука вчинив у стані патологічного сп'яніння.

Задача 21. Унаслідок порушення правил безпеки дорожнього руху Тимур наїхав керованим ним автомобілем на Степана, спричинивши йому середньої тяжкості тілесні ушкодження. З метою приховання цього діяння він завіз Степана за місто і залишив його на дорозі недалеко від асфальтового заводу, де той від втрати крові помер. Разом з Тимуром у машині знаходився Омелян, який, знаючи про небезпечне для життя становище Степана, не надав йому допомоги і нікого про це не повідомив. Тимур був засуджений за ч. 1 ст. 286 і ч. 3 ст. 135 КК України, а Омелян – за ч. 3 ст. 135 КК України.

Ознайомтесь із ст.ст. 135, 136 та 286 КК України. Чи обґрунтовано притягнуті до відповідальності Тимур і Омелян?

Задача 22. Виконуючи обов'язки з охорони громадського порядку, працівник водної поліції Казимир рухався на закріпленому за ним катері по річці. Пропливаючи поблизу пішохідного мосту, де купалось багато людей, він, порушивши Правила користування малолітражними суднами і Правила плавання на внутрішніх водних шляхах України, проявив неухажність і не знизив швидкості, внаслідок чого вчинив наїзд на Богдана, який був смертельно травмований обертовим гвинтом катера. Казимир був засуджений за ч. 3 ст. 276 КК України за порушення правил безпеки руху водного транспорту, яке спричинило загибель людей.

В апеляції адвокат просив перекваліфікувати дії свого підзахисного на ст. 291 КК України, мотивуючи це тим, що Казимир безпідставно визнаний суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 276 КК України.

Чи підлягає апеляція адвоката задоволенню?

Задача 23. Автомеханіка приватного підприємства Костянтина було засуджено за ст. 287 КК України до штрафу з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з відповідальністю за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів строком на три роки. Знаючи, що вирок набрав законної сили, директор цього приватного підприємства Антон залишив Костянтина на попередній посаді автомеханіка. Після виявлення цього факту було розпочато кримінальне провадження щодо Антона – за ч. 1 ст. 382 КК, а щодо Костянтина – за ч. 1 ст. 389 КК.

Ознайомтесь із ст.ст. 382 і 389 КК України. Чи обґрунтовано притягнуті до відповідальності Антон і Костянтин?

Задача 24. Лікар інфекційного диспансеру Дмитро зашов провідати хворого колегу по роботі Сергія та побачив у його квартирі Михайло. Спитав, що цей молодик тут робить, на що Сергій відповів, що це однокурсник його дочки, який допомагає їй готуватися до занять. Дмитро порадив Сергієві, щоб він і його дочка були обережними у стосунках з Михайлом, оскільки той проходив недавно у диспансері медичний огляд на виявлення зараження вірусом імунодефіциту

людини та захворювання на СНІД і його попередні результати не зовсім втішні. Про почуте Сергій розповів дочці, а та передала зміст розмови з батьком Михайлові. Михайло звернувся у поліцію зі заявою про притягнення Дмитра і Сергія до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 132 КК України.

Чи можуть бути Дмитро та Сергій суб'єктами цього кримінального правопорушення?

Задача 25. Варвару засуджено за ч. 1 ст. 286 КК України за порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспорту, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесні ушкодження. Судом встановлено, що о 3-й годині ночі Варвара, керуючи у стані алкогольного сп'яніння кінним гужовим транспортом, порушила вимоги пунктів 1.2, 2.8, 7.2, 7.7, 11.2 та 19.1 Правил дорожнього руху і виїхала на зустрічну полосу, де допустила зіткнення з автомобілем. Унаслідок зіткнення пасажиру автомобіля було заподіяно середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Чи правильно суд визнав Варвару суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Хто є суб'єктом кримінального правопорушення?
2. У чому полягає кримінально-правове значення суб'єкта кримінального правопорушення?
3. Який суб'єкт визнається загальним суб'єктом кримінального правопорушення?
4. Які є види суб'єкта кримінального правопорушення та за якими критеріями здійснюється відповідна класифікація?
5. Які є види віку, по досягненні якого може наставати кримінальна відповідальність?
6. З чим пов'язано встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності?
7. З чим пов'язано встановлення підвищеного віку кримінальної відповідальності?
8. У яких часових рамках визначаються осудність та неосудність?
9. У чому полягає формула неосудності?
10. У чому полягає медичний критерій неосудності?
11. У чому полягає юридичний критерій неосудності?
12. Які правові наслідки визнання особи неосудною?
13. Які є правові наслідки настають для особи у випадку, якщо вона була здорова на момент вчинення кримінального правопорушення, але до постановлення вироку захворіла на хворобу, що виключає її осудність?
14. Що таке обмежена осудність?
15. Які є правові наслідки визнання особи обмежено осудною?
16. Які є кримінально-правові наслідки вчинення кримінального правопорушення в стані сп'яніння?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бурдін В. М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння. Київ, 2005. 160 с.
2. Бурдін В. М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження) : монографія. Львів, 2010. 780 с.
3. Вереша Р. В. Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина : навчальний посібник. Київ, 2022. 612 с.
4. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ, 2016. 235 с.
5. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина : навчальний посібник. Львів, 2019. 666 с.
6. Грищук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження : монографія. Львів, 2013. 248 с.
7. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с.
8. Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії) : підручник : у 2 кн. / за ред. О. О. Дудорова, А. А. Стрижевської. Київ, 2025. 1612 с.
9. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. М. Бурдіна, В. І. Маркіна. Київ, 2025. 1148 с.
10. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. Харків, 2020. 584 с.

11. Куц В. М., Чорней С. Осудність (кримінально-правові аспекти) : монографія. Київ, 2021. 186 с.
12. Лень В. В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві : монографія. Дніпропетровськ, 2008. 178 с.
13. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : монографія. Львів, 2008. 304 с.
14. Меркулова В. О. Жінка яка суб'єкт кримінальної відповідальності. Одеса, 2003. 280 с.
15. Мирошниченко Н. А., Орловська Н. А. Проблема обмеженої осудності. Одеса, 2001. 72 с.
16. Обмежена осудність: поняття, критерії та примусове лікування : монографія / В. А. Клименко, В. Б. Первомайський, Т. М. Приходько. Київ, 2011. 180 с.
17. Проект Кримінального кодексу України (станом на 21.07.2025 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/08/20/00-kontrolnyj-proyekt-kk-21-07-2025.pdf>
18. Українське кримінальне право / за заг. ред. В. О. Навроцького. Київ, 2013. 712 с.
19. Фріс П. Л. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. Одеса, 2018. 394 с.

Дар'я Олександрівна Балобанова,
доктор юридичних наук, професор
Ірина Богданівна Газдайка-Василишин,
кандидат юридичних наук, професор

**Суб'єкт
кримінального
правопорушення**

Навчальний посібник

Редагування *Оксана Шмиговська*
Макетування *Галина Шушняк*
Друк *Назар Ганущак*

Підписано до друку 18.11.2025.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 3,02.
Тираж 70 прим. Зам № 84-25.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.